

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-6-2>

УДК 338.43:330.34

JEL Q01, Q13

К. Б. Козак

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та логістики Одеської національної академії харчових технологій, м. Одеса

e-mail: kozakkate.coach@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-8099-6607>

ДИНАМІКА АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Доведено наявність значного потенціалу для подолання стереотипу сприйняття України як сировинного придатку в структурі міжнародного поділу праці на базі імплементації сталого економічного розвитку у сферу агропромислового виробництва. Розкрито неоднорідну структуру агропромислового комплексу на основі виокремлення експортоорієнтованих та імпортозалежних секторів. До першої групи віднесено аграрний сектор з домінуванням рослинництва, а також харчову переробну промисловість. До другої – ринки добрив і захисту рослин і тварин, посівного матеріалу, ринок комплектування підприємств промислового скотарства України високоефективними тваринами. Застосування методу поєднання історичного й логічного мало результатом хронологізацію розвитку харчової переробної промисловості в Україні. Проаналізовано наслідки зосередження експортної орієнтації агропромислових підприємств на ринку країн-членів Європейського Союзу. Показано двоїстий характер останніх. По-перше, має місце процес формування факторів небезпеки внаслідок залежності від кон'юнктури висококонкурентного ринку ЄС, що динамічно реагує на чинники, не лише економічного, але й політичного характеру. По-друге, тиск країн-членів Євросоюзу є зовнішнім фактором впливу на стратегію українських підприємств у сфері дотримання високих стандартів якості та екологічності продукції, а отже, включення до загальних процесів імплементації складових сталого економічного розвитку.

Ключові слова: агропромислове виробництво, сталий економічний розвиток, аграрне виробництво, тваринництво, сільськогосподарське машинобудування, харчова промисловість, ринок посівного матеріалу, ринок засобів захисту рослин і тварин.

Kozak K. DYNAMICS OF AGRO-INDUSTRIAL PRODUCTION IN UKRAINE: CHALLENGES OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT

The article addresses the analysis of the dynamics of agro-industrial production in the context of the prospects and risks of implementing the model of sustainable economic development. The statistical research method is used as the main method. Its application allowed to conclude that there is a significant potential to overcome the negative trend of perception of Ukraine as a raw material appendage in the structure of the international labor division based on the implementation of sustainable economic development in agro-industrial production. The inhomogeneous structure of the agro-industrial complex based on the separation of export-oriented and import-dependent sectors is revealed. The first group includes the agricultural sector with a predominance of crop production, as well as the food processing industry. The markets of fertilizers and protection of plants and animals, seeding material, the market of packaging the industrial cattle-breeding enterprises in Ukraine with highly productive animals belong to the second group. The application of the method of combining historical and logical has resulted in the chronology of the food processing industry development in Ukraine. The essential characteristics of such stages as the transformational recession (1991-1998), partial stabilization (1998-2007), economic downturn (2007-2010), stable growth, the recurrence of the crisis (2014-2016), and the search for a vector of sustainable economic development (2016 - current time) are revealed. The consequences of the export orientation of agro-industrial enterprises on the market of the European Union are analyzed. The dual nature of the latter is shown. Firstly, there is a process of risk factors generation depending on the conditions of the highly competitive market of the European Union, which is dynamic and responds to not only economic but also political factors. Secondly, the pressure of the European Union is an external factor influencing the strategy of Ukrainian enterprises in the high standards of product quality and environmental friendliness, and thus the inclusion in the overall implementation of the components of sustainable economic development.

Keywords: agro-industrial production, sustainable economic development, agricultural production, cattle-breeding, agricultural engineering, food industry, seeding material market, plants and animals protection means market.

Постановка проблеми. Те, що агропромисловий комплекс України формує 14% валової доданої вартості та близько 50% експорту країни дозволяє віднести його до провідних галузей національної економіки, що великою мірою визначають стан і напрям її соціально-економічного розвитку. Наразі в аграрному секторі сформувалася сировинна експортоорієнтована модель, яка базується на конкурентних

перевагах, що не є іманентними парадигмі сталого економічного розвитку. Україна зайняла в міжнародному поділі праці нішу сировинного придатку, екпортуючи переважно продукцію сировинного характеру. Така позиція робить національну економіку гранично залежною від коливань кон'юнктури світового ринку. Показовою щодо обмеженості опанованої моделі розвитку стала реакція на світову фінансову

кризу 2008-2009 рр. і рекордна за показниками глибини провалу перша її хвиля в 2009 р.

Розвиток агропромислового комплексу в Україні не можна назвати збалансованим: не імплементаються сучасні чинники конкурентоспроможності, спостерігається домінування економічної складової, соціальні та екологічні детермінанти відсуваються на другий план. Посилення процесів глобалізації та лібералізації торгівлі, інтеграція національної економічної системи до світового економічного простору потребує вдосконалення аграрної політики, її адаптації до умов зміни вектора форматування соціально-економічного простору в результаті трансформації світогляду одночасно на основі екологічної і гуманістичної етики. Це зумовлює потребу в імplementації складових сталого економічного розвитку в стратегію і тактику управління агропромисловим комплексом загалом і поведінкою аграрних підприємств зокрема.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика розвитку аграрного виробництва як системної складової національної економіки України є предметом досліджень П. Саблука, О. Томіліна, Л. Болдиревої, Г. Мазура, І. Новака, Л. Мельника та ін.

Аналіз експортного потенціалу аграрної сфери України, а також впливу євроінтеграційної орієнтації його реалізації становить науковий інтерес таких дослідників, як О. Ходан, Я. Глущенко, В. Россоха,

О. Шарапа, Л. Побоченко, І. Ганза, М. Дорош-Кізім, О. Дадан, Т. Гачек, В. Грановська, А. Хорощенко, В. Хрип'юк.

В аспекті сталості розвитку аграрного сектору та його підприємств вагомими є напрацювання О. Бородіної, Ю. Лупенка, П. Саблука, О. Онищенко, О. Попової, М. Маліка, І. Прокопи, О. Шпикуляка, О. Шубравської, Т. Осташко, В. Юрчишина, В. Черкаської, Ю. Ярмоленка, З. Герасимова, Ю. Лопатинського та ін.

Метою статті є аналіз динаміки виробництва в агропромисловому комплексі України, означення перспектив і ризиків щодо імplementації моделі сталого економічного розвитку.

Основні результати дослідження. Підприємства сфери агропромислового виробництва (АПВ) діють у динамічному економічному середовищі. Відбувається обопільний вплив – економічний простір детермінує зовнішні виклики для АПВ, а АПВ є фактором трансформації загального соціально-економічного стану економіки України. Аналіз макроекономічних показників функціонування і розвитку агропромислового сектору України засвідчує високу залежність національної економіки від зазначеного сектору. Як зазначають експерти, саме сільське господарство разом з промисловістю, оптовою та роздрібною торгівлею створюють найбільшу кількість робочих місць (табл. 1).

Таблиця 1

Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012-2019 рр., тис. осіб

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
<i>Усього зайнято</i>	19261,4	19314,2	18073,3	16443,2	16276,9	16156,4	16360,9	16578,3
Сільське, лісове та рибне господарство	3308,5	3389,0	3091,4	2870,6	2866,5	2860,7	2937,6	3010,4
Промисловість	3236,7	3170,0	2898,2	2573,9	2494,8	2440,6	2426,0	2461,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4160,2	4269,5	3965,7	3510,7	3516,2	3525,8	3654,7	3801,3

Джерело: [1].

За період з 2012 р. по 2019 р. зайнятість населення в Україні скоротилася на 13,9%, водночас зайнятість у сільському, лісовому та рибному господарстві мала менший показник падіння (9,01%). У структурі зайнятості зазначений сектор займав такі позиції: 2012 р. – 17,2%; 2013 р. – 17,5%; 2014 р. – 17,1%; 2015 р. – 17,6%; 2016 р. – 17,6%; 2017 р. – 17,7%; 2018 р. – 17,9%; 2019 р. – 18,2%. На основі представлених розрахункових даних видно, що на фоні загального падіння зайнятості в Україні, частка працевлаштованих в аграрній сфері зростає.

Спостерігається зростання експорту сільськогосподарської продукції. Протягом 2008-2019 рр. її частка в загальному експорті товарів з України зросла з 16,9% у 2008 р. до 48% в 2019 р. У товарній структурі аграрного експорту в 2018-2019 рр. найбільше зросли поставки української продукції рослинництва – на 31%, або 3 млрд дол. США. Частка експорту продукції рослинництва в загальній структурі експорту продукції АПК становить 58%. Нарощування поставок продукції рослинництва відбулося завдяки збільшенню експорту кукурудзи на 49%, або

1,7 млрд дол. США [2]. У першу п'ятірку експортних товарів входять зернові культури, олійні культури, олія (всього), залишки та відходи харчової промисловості, м'ясопродукти. У 2019 р. 67,0% валютної виручки від експорту товарів АПК забезпечили кукурудза (32,2%), олія соняшникова (18,5%) та насіння ріпаку (16,3%), макуха та інші відходи олії соняшникової становили 4,8% [3, с. 10].

Антирейтинг очолюють живі тварини, далі (у міру зростання ваги) йдуть кава, чай, мате та прянощі, жири тваринного походження, тютюн і вироби з нього, молокопродукти.

Як зазначалося вище, товарна структура зовнішньоекономічної торгівлі аграрною продукцією в Україні консервує її сировинну орієнтацію, екологічні фактори залишаються другорядними. Рентабельність окремих культур рослинництва разом з експортною орієнтацією великих сільгоспідприємств, спрямованою на вирощування культур зернової групи, призвели до розширення площ посівів пшениці до 24,3% у 2019 р., кукурудзи – 17,9%, соняшника – 20,9%, відповідно зменшилась площа посівів кормових культур. Порівняно з 1990 р.: половина

посівних площ зайнята під зерновими та зернобобовими культурами (45% у 1990 р.), майже втричі збільшилися площі під технічними культурами, у більш як чотири рази вирости посіви кукурудзи та сояшнику, у 12 разів – ріпаку [4].

У структурі посівних площ основних сільськогосподарських культур посівам сояшнику належить 20,9%, тоді як науково рекомендована насиченість посівних площ сояшником, наприклад для степової зони країни, не повинна перевищувати 12% [5]. Крім того, внаслідок недостатньої кількості внесених органічних добрив погіршується якісний стан ґрунтів. Наприклад, у 2019 р. на 1 га посівної площі було внесено 0,3 т органичних добрив [6], тоді як для досягнення бездефіцитного балансу гумусу на Поліссі на 1 га ріллі слід щорічно вносити 13-14 т органичних добрив, в лісостеповій зоні – 11-12, степовій – 8-9, зокрема на зрошуваних землях – 11-13 т. Через переважне внесення сільгосппідприємствами азотних добрив відбувається порушення оптимального співвідношення поживних речовин у ґрунті, що призводить до його підкислення та погіршення якості виробленої продукції [5].

Переважаючим імпортом закупівель характеризується структура вітчизняного ринку добрив і захисту рослин і тварин (в Україні нині майже відсутні власні джерела для виготовлення активної речовини добрив). Відповідно, така структура ринку визначає потенціал впливу на конкурентний потенціал національних аграрних підприємств через імпортозалежність і чутливість до динаміки цін на зазначені види продукції. Як зазначають представники реального сектору, ціни на засоби захисту рослин ростуть стрімко й необґрунтовано, що спричиняє збільшення собівартості виробництва продукції в рослинництві і зменшення його прибутковості.

За даними Держпродспоживслужби, потреба аграрного сектору в засобах захисту рослин становить понад 100 тис. т (на суму в грошовому еквіваленті близько 2 млрд дол. США). Щороку цей ринок зростає приблизно на 20 млн дол. США [7].

За оперативною інформацією про хід робіт із захисту рослин, забезпеченість сільгосппідприємств препаратами становить 4,7 тис. тонн пестицидів, або 15% потреби в перше півріччя 2019 р., зокрема 2,9 тис. тонн гербіцидів, або 15% потреби в них. Окрім цього, дані державних фітосанітарних інспекторів свідчать про збільшення обсягів проведення захисних заходів від мишоподібних гризунів порівняно з минулим роком. Захист сільськогосподарських угідь від цих шкідників проведений на площі: всього 722 тис. га (2017 р. – 583 тис. га), з яких озимих зернових культур оброблено 442 тис. га (2017 р. – 381 тис. га) [8].

Значною проблемою ринку засобів захисту рослин сьогодні є домінування фальсифікованої продукції, використання якої несе пряму загрозу життю людей, навколишньому середовищу та безпосередньо АПК та економіці держави: на внутрішньому ринку України – 25-30%, у сегменті дрібної розфасовки – 90% [7]. Її вирішення потребує комплексного підходу, що передбачає створення ефективної системи державної реєст-

рації та випробування продукції, а також завезення та застосування незареєстрованих в Україні пестицидів.

Ринок посівного матеріалу характеризується протіканням низки процесів:

- домінування імпорту. Імпорт посівного матеріалу в Україну останніми роками тримається на рівні 140-150 млн дол. США щорічно, водночас витісняючи вітчизняне насіння. Основними імпортерами є Франція і Німеччина;
- монопольні тенденції на вітчизняному насінневному ринку. За останні роки в результаті поглинання і злиття кількість гравців на зазначеному ринку зменшилася з 2000 до 200 [9];
- переважання в сортовій структурі сільгоспвиробників озимої пшениці і ячменю сортів вітчизняної селекції. Частка елітного насіння не перевищує 7% загального обсягу посіяного насіння. Стосовно тривалості обробки сортів зернових культур слід зазначити, що близько чверті господарств, які обробляють озимі зернові, використовують сорти старої репродукції, а це є однією з причин зниження врожайності. У разі розмноження насіння в господарствах протягом декількох років його якісні характеристики поступово погіршуються через засмічення і накопичення хвороб [10].

Скотарство в Україні є імпортозалежним в аспекті комплектування вітчизняних підприємств промислового скотарства високопродуктивними тваринами, які найбільш пристосовані до умов промислової технології (спеціалізованих молочних порід, зокрема гольштинської породи). За теперішніх цін на молоко та яловичину відтворення власного поголів'я в господарствах є збитковим.

Харчова промисловість України як складова агропромислового комплексу характеризується високим і далеко не повною мірою використаним потенціалом впливу на соціально-економічний стан економіки. Ретроспективний аналіз динаміки переробної харчової галузі дозволяє виділити основні етапи її розвитку.

1. Трансформаційна рецесія (1991 – 1998 рр.), що характеризується інституційно-трансформаційним спадом, основними причинами якого стали невиважена політика держави; зниження купівельної спроможності населення; дефіцит сировини; ціновий диспаритет, спричинений гіперінфляцією; неповне використання виробничих потужностей. Скорочення виробництва стало загальною тенденцією для галузі. Особливого занепаду в період становлення незалежності України зазнала провідна галузь харчової промисловості – виробництво цукру. Показники тут скоротилися майже в чотири рази – від 6791 тис. т цукру в 1990 р. до 1984 тис. т у 1998 р., з подальшою негативною тенденційністю. Також достатньо чутливими до кризових явищ, викликаних трансформаційними зрушеннями економіки, виявилися виробники борошна, хлібобулочних виробів, м'ясо-молочної продукції [10].

2. Часткова стабілізація (1998 р. – 2007 р.). Зазначений період характеризується подоланням рубежу падіння обсягів виробництва харчових продуктів, а також повільними темпами економічного зростання. У 2005 р. за показниками розвитку харчова промисловість перевищила докризовий рівень виробництва 1990 р.

3. Економічний спад (2007 р. – 2010 р.). Він став реакцією на світову фінансово-економічну кризу 2007-2008 рр., що супроводжувалася скороченням внутрішнього й зовнішніх ринків збуту харчової продукції внаслідок зниження купівельної спроможності населення. Збитковість підприємств харчової промисловості в 2010 р. досягла 42%, водночас значно скоротився обсяг виробництва товарів соціально значущої групи (виробництво м'яса, молочних продуктів, плодоовочевих, хліба та хлібобулочних виробів, цукру та борошна).

4. Стабільне зростання (2010 р. – 2014 р.), підґрунтям якого став вступ до ВТО, а також початок переговорів з ЄС щодо створення зони вільної торгівлі та членства України в ЄС. До 2012 р. включно харчопереробний сектор посідає друге місце за обсягами реалізованої продукції переробної промисловості, традиційно поступаючись тільки перед металургійним виробництвом [11, с. 80].

5. Рецидив кризи (2014 р. – 2016 р.), що розвинулась як реакція на політичні та суспільні протиріччя, розгортання конфлікту з Російською Федерацією. Відчутним фактором стало російське продовольче ембарго, особливо воно позначилося на виробниках хліба та хлібобулочних виробів. Скорочується кількість підприємств харчової промисловості. Наприкінці 2016 р. вона становила 5104 од., що на 1447 од. менше, ніж у 2010 р., а кількість зайнятих у виробництві продукції, зменшилася протягом згаданого періоду майже в 1,4 раза – з 420 до 314 тис. осіб [6]. Слід зазначити, що не всі види продуктів харчування характеризуються зниженням обсягів виробництва. Зокрема, протягом 2010-2016 рр. зросли обсяги виробництва таких продуктів харчової промисловості: соняшникової олії – на 48% (з 2990 тис. т у 2010 р. до 4412 тис. т у 2016 р.); м'яса свиней – на 61% (з 171,5 тис. т у 2010 р. до 276,2 тис. т у 2016 р.); масла вершкового – на 30% (з 79,5 тис. т у 2010 р. до 103 тис. т у 2016 р.); м'яса птиці – на 28% (з 783,7 тис. т у 2010 р. до 1001 тис. т у 2016 р.); молока – на 25% (з 820,8 тис. т у 2010 р. до 1025,2 тис. т у 2016 р.) [11, с. 81].

6. Пошук вектора сталого економічного розвитку (2016 р. – теперішній час). Імплементация положень Угоди про Зону вільної торгівлі з ЄС, дія торгових преференцій для України визначили основний напрям орієнтації зовнішньоторговельних відносин. Наприклад, у структурі сукупного обсягу експорту продукції харчової промисловості частка поставок у країни-члени ЄС в 2016 р. становила 30% всього експорту. Подібна ситуація має негативні наслідки в короткостроковому періоді, оскільки введені проти Російської Федерації санкції

підвищують пропозицію продукції виробництва країн-членів ЄС, зменшуючи можливості для українських експортерів. Виникає об'єктивна потреба в диверсифікації зовнішніх ринків для переробної харчової галузі. Орієнтуючись на найближчу перспективу, слід концентрувати державну політику підтримки зростання експорту з України до країн Близького Сходу, Азії та Африки (таких як Туреччина, Пакистан, Китай, Єгипет та ін.), ринки яких характеризуються низькою конкуренцією, наявністю вільних ніш у сегменті харчових продуктів, відсутністю жорстких умов до стандартизації продукції. У програмному документі «Секторальна експортна стратегія 2019-2023» визначено основні поточні можливості сьогоднішньої номенклатури української продукції харчової та переробної промисловості та тенденції еволюції світових ринків, що дозволило сформулювати пріоритети зовнішньоекономічної стратегії для харчової та переробної промисловості України (табл. 2) [12].

Складовими галузі агропромислового виробництва є виробники сільськогосподарської техніки, добрив і засобів захисту рослин і тварин, а також компанії, що забезпечують ринок посівними матеріалами, племінною худобою тощо.

Традиційно основу національної економіки формує промисловість, яка виробляє продукцію для галузей, націлених на кінцевого споживача. Особливу роль у структурі промисловості відіграє машинобудування. Розглянемо динаміку виробництва машин і устаткування для підгалузей агропромислового виробництва (рис. 1).

Інформативними щодо функціонування внутрішнього ринку сільськогосподарської техніки є дані про задоволення платоспроможного попиту на неї з боку національних агровиробників (табл. 3). Як бачимо з представлених вище статистичних даних, найбільшим попитом у національних сільгосп-підприємств у 2019 р. користувалися трактори з потужністю від 60 до 100 кВт, що є результатом укрупнення і концентрації агровиробництва. Лідерами з постачання техніки є компанії «Беларус», «John Deere», «New Holland», «МТЗ», «Case», натомість продукція вітчизняного машинобудування високим попитом не користується, жодної з українських компаній немає в переліку лідерів за обсягом попиту. Це свідчить про низький рівень конкурентоспроможності продукції вітчизняного сільськогосподарського машинобудування. Зростання абсолютних показників обсягу виробництва продукції сільського господарства, а також підвищення ролі зазначеної галузі в реалізації експортного потенціалу України є суттєвим стимулом для розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування. Однак без суттєвих організаційних змін в їхній роботі фактор зростання ринкового попиту буде використовуватися іноземними компаніями, що імпортують техніку на територію України.

Таблиця 2

Пріоритети зовнішньоекономічної стратегії для харчової та переробної промисловості України

Цільові ринки	Продукція
ЄС, Велика Британія, Японія, Китай, Західна Африка (Нігерія та Гана)	М'ясо птиці: упаковане м'ясо птиці, харчові продукти з м'яса птиці (шинка, ковбаси). Споживання м'яса птиці швидко зростає, а в Україні є можливості для нарощування поставок, уряд має докласти зусиль для відкриття доступу на нові, наразі закриті, ринки (на кшталт Нігерії та Гани)
ЄС, Велика Британія, Китай, Близький Схід	Яловичина: готові продукти (ковбаса, шинка), традиційні копчені продукти з дотриманням спеціальних вимог (халяль, кошерні продукти). Споживання таких продуктів зростає в усьому світі, що може сприяти розвитку вітчизняного виробництва яловичини
ЄС, Велика Британія, ОАЕ, Саудівська Аравія, Китай (солодкі ягоди), США та Канада (заморожені ягоди)	Ягоди: упаковані свіжі ягоди, упаковані заморожені ягоди, фрукти. Період збору ягід в Україні відрізняється від зазначених регіонів. Попит на сьогодні перевищує пропозицію, ця тенденція залишатиметься актуальною
ЄС, Велика Британія, Гонконг, Африка, країни СНД, Азія	Свинина: готові продукти (ковбаса, шинка), традиційні копчені продукти, упаковане м'ясо свини (це традиційний сектор в Україні, один з найважливіших видів м'яса)
Азія (включно з Японією), Близький Схід і Північна Африка, Польща, Молдова, інші країни Східної Європи, США, Італія, Ірак	Твердий сир: в Україні збільшуються потужності для виробництва сиру завдяки консолідації виробників. Наразі відповідний ринок характеризується попитом і конкурентоспроможними цінами українських виробників порівняно з виробниками з Австралії, Нідерландів, Китаю та США
Японія, Німеччина, Велика Британія, Малайзія, Австралія, Бангладеш, Ізраїль	Рослини медичного призначення та ароматичні рослини (масла та еуфродіаолем, ефірні олії): Японія має стратегічні плани диверсифікації своїх джерел постачання та відходу від китайських виробників
ЄС, Велика Британія, Східна Європа, Ізраїль	Хлібопродукти / хлібобулочні вироби (заморожені круасани, хліб): наявний попит у сегменті HORECA, який може споживати морожені хлібобулочні вироби з України за конкурентоспроможною ціною
Азія, Ізраїль, ЄС, Велика Британія	Оброблені зернові культури (HS11): зростання попиту на страви з вівсяними злаками
ЄС (за винятком Італії), Велика Британія, Єгипет, Азія, Японія, Ізраїль	Томати готові чи консервовані
Азія, ОАЕ, Індія, Африка, ЄС, Велика Британія	Борошно, борошно збагачене (залежить від конкретного ринку збуту)
Індія, арабські країни	Бобові культури: високий попит. Можливість створення місцевого бренду бобових культур
Китай	Горох, пшениця, сорго звичайне, ріпак

Джерело: складено на основі [12].

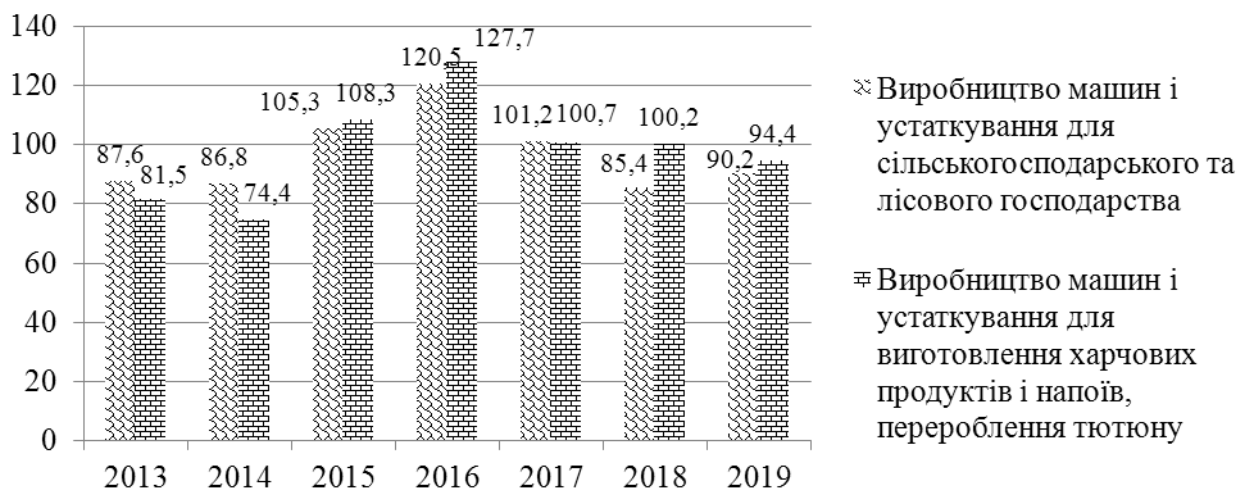

Рис. 1. Динаміка виробництва машин і устаткування для підгалузей агропромислового виробництва (у % до попереднього року)

Джерело: складено за [6].

Висновки. Аналіз динаміки макроекономічних показників розвитку економіки України дозволяє стверджувати: імплементація складових сталого економічного розвитку у сферу агропромислового виробництва має потенціал підвищення конкурентоспроможності національного господарства в умовах посилення глобалізації та лібералізації

торгівлі, подолання стереотипу сприйняття України як сировинного придатку в структурі міжнародного поділу праці.

Агропромисловий комплекс є неоднорідним за своєю структурою. Виокремилися експортоорієнтовані та імпортозалежні сектори. До першої групи увійшли аграрний сектор з домінуванням рослинництва, а також

Купівля підприємствами нової сільськогосподарської техніки та запчастин, автомобілів вантажних за потужністю, видами та марками у 2019 р.

Найменування	Кількість, шт.	Середня ціна, тис. грн за шт	
		2019 р.	2019 р. до 2018 р., %
Трактори всіх видів	2109	2158,4	107,5
з потужністю менше 40 кВт	61	309,2	102,2
«Беларус»	19	321,1	101,2
«Foton»	9	231,8	78,7
інші	33	323,5	124,1
з потужністю від 40 до 60 кВт	187	589,5	108,0
«Беларус»	128	435,0	95,3
«Кий»	к	к	к
«МТЗ»	8	669,0	145,5
«Foton»	к	к	к
інші	46	1030,2	103,8
з потужністю від 60 до 100 кВт	817	1002,7	103,1
«Агротрон»	6	734,0	75,9
«Агрофарм»	к	к	к
«Беларус»	254	474,4	94,0
«Кий»	к	к	к
«МТЗ»	50	447,7	90,2
«ЮМЗ»	к	к	–
«Case»	30	1229,1	109,1
«Claas»	12	1946,5	103,9
«Deutz-Fahr»	12	1033,8	108,8
«Fendt»	к	к	к
«Foton»	к	к	к
«John Deere»	169	1314,4	95,5
«Kubota»	к	к	–
«Landini»	13	1065,7	90,9
«Massey Ferguson»	15	2080,8	136,5
«New Holland»	93	1191,9	85,5
«Valtra»	8	1085,9	к
«Zetor»	8	1225,6	99,4
інші	127	1378,3	86,8

Джерело: [6].

харчова переробна промисловість. До другої – ринки добрив і захисту рослин і тварин, посівного матеріалу, ринок комплектування підприємств промислового скаротства України високопродуктивними тваринами.

Харчова переробна галузь в Україні пройшла такі етапи розвитку: трансформаційна рецесія (1991 – 1998 рр.), часткова стабілізація (1998 р. – 2007 р.), економічний спад (2007 р. – 2010 р.), стабільне зростання (2010 р. – 2014 р.), рецидив кризи (2014 р. – 2016 р.), пошук вектора сталого економічного розвитку (2016 р. – теперішній час).

Євроорієнтація експорту аграрної галузі має неоднозначні наслідки. З одного боку, формуються фактори небезпеки залежності від кон'юнктури висококонкурентного ринку ЄС, що є динамічною (виявляється залежність від численних факторів не лише економічного, але й політичного характеру). З іншого – тиск країн-членів ЄС є зовнішнім фактором впливу на стратегію українських підприємств у сфері дотримання високих стандартів якості та екологічності продукції, а отже, включення до процесів імплементації складових сталого економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012-2019 роках. *Державна служба статистики України*: сайт. 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm

2. Експорт зріс на 19%: Україна за рік продала агропродукції на \$22 мільярди. *УНІАН*: сайт. 04.02.2020. URL:

<https://www.unian.ua/economics/agro/10858688-eksport-zris-na-19-ukrajina-za-rik-prodala-agroprodukciji-na-22-milyardi.html>

3. *Україна – ЄС: тенденції торгівлі агропродовольчими товарами* / [І. М. Демчак, О. О. Митченко, Г. В. Трофімова, О. Е. Майданюк]. К.: НДІ «Укראгропромпродуктивність», 2020. 41 с.

4. Географія, врожайність, площі: як змінилось вирощування топових культур за роки Незалежності? *Agravery.com.*: сайт. 24.08.2019. URL:

<https://agravery.com/uk/posts/show/geografia-vrozajnist-plosi-ak-zminilos-virosuvanna-topovih-kultur-za-roki-nezaleznosti>

5. *Щодо стану та проблем функціонування та розвитку аграрного сектору економіки України*: аналітична записка. 2019. URL:

<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodostanu-ta-problem-funkcionuvannya-ta-rozvitku-agrarnogo-sektoru>

6. *Державна служба статистики України*: сайт. 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

7. Глухий кут для АПК – роздрібний ринок добрив і ЗЗР на 90% складається з підробок. *AgroPolit.com*: сайт. 05.03.2019. URL:

<https://agropolit.com/spetsproekty/541-gluhiy-kut-dlya-apk-rozdribniy-rinok-dobrivi-i-zzr-na-90-skladayetsya-z-pidrobok>

8. Аграрії забезпечені засобами захисту рослин на 15% до потреби. *SuperAgronom.com*: сайт. 04.02.2019. URL: <https://superagronom.com/news/6344-agrariyi-zabezpecheni-zasobami-zahistu-roslin-na-15-do-potrebi>

9. Вадим Нестеренко: Вітчизняне насінництво поки що конкурентоспроможне, але без держпідтримки перспектив не має. *SuperAgronom.com*: сайт. 23.06.2020. URL: <https://superagronom.com/articles/386-vadim-nesterenko-vitchiznyane-nasinnitstvo-poki-scho-konkurentospromojne-ale-bez-derzpidtrimki-perspektiv-ne-maye>

10. Насіннева галузь України: реалії та перспективи розвитку. *Насіннева асоціація України*: сайт. 2018. URL: <http://ukrseeds.org.ua/nasinyeva-galuz-ukrayiny-realiyi-ta-perspektyvy-rozvytku>

11. Хрип'юк В. І. Харчова промисловість України: ретроспективний аналіз та сучасні проблеми розвитку. *Економіка АПК*. 2018. № 9. С. 77-86. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201809077>

12. Секторальна експортна стратегія 2019-2023. Харчова і переробна промисловість України. *Міністерство економічного розвитку і торгівлі України*: сайт. 24.09.2019. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=515d8680-59af-417d-b782-ebbe388f3dd3&title=SektoralnaEksportnaStrategiiaKharcHovaIPererobnaPromislovishtUkraini-doslidzhennia-UkrainskoiuMovoiu>

References

1. Zaiynyate naseleण्या za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti u 2012-2019 rokakh [The concerned population after the types of economic activity in 2012-2019] (2020). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm [in Ukrainian].

2. Eksport zris na 19%: Ukrayina za rik prodala ahroproduktysiyi na \$22 mil'yardy [An export grew on 19%: Ukraine for a year sold to the agroproducts on \$22 milliards] (2020, Feb 04). *UNIAN*: Website. Retrieved from <https://www.unian.ua/economics/agro/10858688-eksport-zris-na-19-ukrajina-za-rik-prodala-agroprodukciji-na-22-milyardi.html> [in Ukrainian].

3. Demchak, I. M., Mytchenok, O. O., Trofimova, H. V., & Maydanyuk, O. E. (2020). *Ukrayina – YeS: tendentsiyi torhivli ahroprodovol'chymy tovaramy [Ukraine – EU: tendencies of trading in agrofood commodities]*. Kyiv: Research Institute «Ukragropromproductivity». [in Ukrainian].

4. Neohrafiya, vrozhaynist', ploschi: yak zminylos' vyroshchuvannya topovykh kul'tur za roky Nezalezhnosti? [Geography, productivity, areas: as did growing of top cultures change for years independence?] (2019, Aug 24). *Agravery.com*: Website. Retrieved from <https://agravery.com/uk/posts/show/geografia-vrozajnist-plosi-ak-zminilos-virosuvanna-topovih-kultur-za-roki-nezalezhnosti> [in Ukrainian].

5. Shchodo stanu ta problem funktsionuvannya ta rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrayiny [In relation to the state and problems of functioning and development agrarian to the sector of economy of Ukraine]: Analytical note (2019). Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-stanu-ta-problem-funkcionuvannya-ta-rozvytku-agrarnogo-sektoru> [in Ukrainian].

6. *State Statistics Service of Ukraine*: Website (2020). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

7. Hlukhyy kut dlya APK – rozdrubnyy rynek dobryv i ZZR na 90% skladayet'sya z pidrobok [Deadlock for AIC – the retail market of fertilizers and PPT on 90% consists of imitations] (2019, Mar 05). *AgroPolit.com*: Website. Retrieved from <https://agropolit.com/spetsproekty/541-gluhiy-kut-dlya-apk-rozdrubniy-rinok-dobriv-i-zzr-na-90-skladayetsya-z-pidrobok> [in Ukrainian].

8. Ahrariyi zabezpecheni zasobamy zakhystu roslyn na 15% do potreby [Agrarians are provided with facilities of defence of plants on 15% to the necessity] (2019, Feb 04). *SuperAgronom.com*: Website. Retrieved from <https://superagronom.com/news/6344-agrariyi-zabezpecheni-zasobami-zahistu-roslin-na-15-do-potrebi> [in Ukrainian].

9. Vadym Nesterenko: Vitchiznyane nasinnitstvo poky shcho konkurentospromozhne, ale bez derzhpidtrymky perspektiv ne maye [Vadym Nesterenko: A home seed-grower is as yet competitive, but it is not had without national support of prospects] (2020, Jun 23). *SuperAgronom.com*: Website. Retrieved from <https://superagronom.com/articles/386-vadim-nesterenko-vitchiznyane-nasinnitstvo-poki-scho-konkurentospromojne-ale-bez-derzpidtrimki-perspektiv-ne-maye> [in Ukrainian].

10. Nasinnyeva haluz' Ukrayiny: realiyi ta perspektyvy rozvytku [Seminal industry of Ukraine: realities and prospects of development] (2018). *Seed Association of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://ukrseeds.org.ua/nasinyeva-galuz-ukrayiny-realiyi-ta-perspektyvy-rozvytku> [in Ukrainian].

11. Khrypyuk, V. I. (2018). Kharchova promyslovisht' Ukrayiny: retrospektyvnyy analiz ta suchasni problemy rozvytku [Food industry of Ukraine: retrospective analysis and modern problems of development]. *Ekonomika APK – Economics of AIC*, 9, 77-86. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201809077> [in Ukrainian].

12. Sektoral'na eksportna stratehiya 2019-2023. Kharchova i pererobna promyslovisht' Ukrayiny [Sectoral export strategy 2019-2023. Food and processing industry of Ukraine] (2019, Sep 24). *Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine*: Website. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=515d8680-59af-417d-b782-ebbe388f3dd3&title=SektoralnaEksportnaStrategiiaKharcHovaIPererobnaPromislovishtUkraini-doslidzhennia-UkrainskoiuMovoiu> [in Ukrainian].

Надійшло 19.11.2020 р.